

Comparative Literature Research
Quarterly Vol. 11, No. 2,
Fall 2023
pp. 93-116
Original Article

Stereotyping and the Politics of Oriental Representation: A Study of Thomas Preston's *Cambises* and John Denham's *The Sophy*

Tohid Avarideh¹ & Masoud Farahmandfar^{2*}

1. MA Candidate in English Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
2. Associate Professor of English Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Received date 11/12/2023

Accepted date: 17/02/2024

Abstract

The purpose of this article is to critically examine two plays, namely *Cambises* (1569) by Thomas Preston and *The Sophy* (1641) by John Denham, through the lens of Edward Said's theoretical framework. These works, although relatively unfamiliar in our country, offer valuable insights into the dominant political and cultural discourse of Renaissance England, during which the nation's expansionist policies were beginning to form. In line with the prevailing tendencies among writers of their era, Preston and Denham, whether deliberately or undeliberately, practiced stereotyping and Othering, because their knowledge of the East was neither objective nor direct; it was merely a reproduction of the stereotypical images in previous texts. Through misrepresenting the East and its people, their works became a part of the broader political and cultural discourse of their country, reflecting a thirst for superiority. It is crucial to recognize that such cultural misrepresentations played a significant role in shaping public sentiments,

---

* Corresponding Author's E-mail: farahmand@atu.ac.ir

laying the groundwork for expansionism and colonialism. Through a contrapuntal reading of these dramatic works, we can uncover the intricate relationship between cultural artifacts and the underlying power dynamics at play, which provides us with a nuanced understanding of their impact.

Keywords: Orientalism; representation; stereotyping; contrapuntal reading; Edward Said; Thomas Preston; John Denham.

1. Literature review

These two plays—*Cambises* (1569) by Thomas Preston and *The Sophy* (1641) by John Denham—are almost unknown in Iran and have not been the subject of critical studies, but there are very useful pieces of research in Persian on the concept of Orientalism and its ensuing mechanism of stereotyping, among which we can refer to the article "The Image of Iran in the Historical Novel *Samarkand* by Amin Maalouf" by Nazari Monazam and his colleagues. Of course, there are articles and books in English that offer critical readings of these two works, for example W. A. Armstrong attributes Preston's choice of a tyrannical ruler from the East to a tendency in that era in adopting the teachings of the Church of England, which gives his play a moral and political tone (Armstrong, 2008, p. 299). Works depicting a tyrannical ruler as their main subjects were abundant in this period, as they were considered indirect means of persuading the ruling king to perform his duties in an ideal manner (Armstrong, 161, p. 161). In the same vein, Bhatti et al. investigate oriental themes in John Denham's play (Bahati et al., 2019, p. 87) and argue that Denham has an Orientalist view that reinforces negative stereotypes about Islam, Iran, and Safavid Iran and perpetuates Western ideas about the East.

Research objectives and questions

The West created the Orient "textually" in order to maintain their dominance over the East. When we examine Thomas Preston's western

sources, we find that they all share the same classic sources. Despite some minor deviations from different authors, all these historical (or rather "pseudo-historical") works have similarities. The authors of these works, without checking the accuracy of the information in the works of their predecessors, continued their way. A common denominator between the representations produced of Cambises (corresponding to Herodotus' depiction of him) was the image of a despotic, one-dimensional, and tyrannical kingdom. Herodotus considers Cambises mad and attributes his crimes to his madness. Thomas Preston, with a slight variation, attributes Cambodia's crimes to his drunkenness and lasciviousness. In line with the prevailing tendencies among writers of their era, Preston and Denham, whether deliberately or undeliberately, practiced stereotyping and Othering, because their knowledge of the East was neither objective nor direct; it was merely a reproduction of the stereotypical images in previous texts.

Main discussion

Through misrepresenting the East and its people, Western writers shaped part of the broader political and cultural discourse of their country, reflecting a thirst for superiority. It is crucial to recognize that such cultural misrepresentations played a significant role in shaping public sentiments, laying the groundwork for expansionism and colonialism.

Construction of identity requires the creation of oppositions and contrasts, along with marginalization of the suppressed, whose reality always depends on the interpretation and reinterpretation of their difference from the Western Self (Said, 1979, p. 332). In other words, the imperialist discourse (instead of trying to understand the complexities of different cultures) in its attempt to know its own identity, reduces the others into stereotypes.

Through a contrapuntal reading of these dramatic works, we can uncover the intricate relationship between cultural artifacts and the underlying power dynamics at play, which provides us with a nuanced understanding of their impact.

Conclusion

The projection of evil on the people of the Middle East was one of the aspects of the application of Europe's fanatical ideology during the Crusades; the confrontation between the Christian Europe and the Islamic East was accompanied by suspicion and hostility from the very beginning. Since the Crusades, the West has never been able to completely free itself from these dualisms and confrontational and biased views. The Renaissance is now associated with the beginning of the Western expansionism; the old desire to prove one's superiority over the Eastern others turned into a dogmatic determination for dominance, which showed itself later on in European imperialism in the 18th, 19th and first half of the 20th centuries.

After examining these two plays (*Cambises* by Thomas Preston and *The Sophy* by John Denham), it can be argued that the Eurocentric views of some classical writers of Greece and Rome were later continued by some English writers during the Middle Ages and the Renaissance. The authors of the two aforementioned plays had never set foot in the East, and their knowledge of the East was neither objective nor direct; it was based on textual constructs (e.g. travelogues) that were aligned with larger imperial motives. A constant element in many of these travelogues to the East is exoticism or making the Orient seem outlandish, so that the duality of the West (intellectual and advanced) and East (unintellectual and backward) can be maintained and promoted. These writers, knowingly or unknowingly, used literature and art to pave the way for the expansion of emerging British imperialism.

References

- Allen, D. (1934). A source for *Cambises*. *Modern Language Notes*, 49, 384-387.
- Archer, J. E., Goldring, E. E., & Knight, S. S. (2007). *The progresses, pageants, and entertainments of Queen Elizabeth I*. Oxford University Press.
- Armstrong, W. A. (1955). The authorship and political meaning of *Cambises*. *English Studies*, 36, 289-299.

- Armstrong, W. A. (1950). The background and sources of Preston's Cambises. *English Studies*, 31, 129-135.
- Bhatti, A., & Munawar Iqbal, A. (2019). A new historicist perspective of John Denham's. *NUML Journal of Critical Inquiry*.
- Bhatti, A., et al. (2019). A new historicist perspective of Thomas Preston's Cambyses. *International Journal of English Linguistics*.
- Bhatti, A., Yasir, L., & Asif, S. (2020). An orientalist reading of Thomas Preston's Cambyses: A lamentable tragedy mixed full of pleasant mirth. *The Journal of Islamic Studies*.
- Bryson, B. (2007). *Shakespeare: the world as a stage*. Harper.
- Dust, P., & William D. (1978). Recent studies in early Tudor drama: Gorboduc, Ralph Roister Doister, Gammer Gurton's Needle, and Cambises. *English Literary Renaissance*.
- Ghani, C. (2008). *Shakespeare, Persia, and the East*. Mage Publishers.
- Gilfillan, G. (1857). *The poetical works of Edmund Waller and Sir John Denham*. James Nichol.
- Gurr, A. (2009). *The Shakespearean stage 1574-1642*. Cambridge University Press.
- Hall, S. (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. SAGE Publications.
- Hill, E. D. (1992). The first Elizabethan tragedy: A contextual reading of "Cambises". *Studies in Philology*.
- Michaud, J. F. (1853). *The history of the crusades* (translated into Farsi by W. Robinson). Redfield.

- Momeni, A. (2016). *John Denham's The Sophy and Anglo-Persian political parallels. Major, Philip. Sir John Denham (1614/15-1669) Reassessed.* Routledge.
- Nazari Monazam, H., et al. (2017). The Image of Iran in the historical novel Samarkand by Amin Maalouf, *Comparative Literature Research*, 10, 25-55.
- Olmstead, A. T. (1959). *History of the Persian empire.* University of Chicago Press.
- Pickering, M. (2001). *Stereotyping: The politics of representation.* Red Globe Press.
- Rasmussen, D. B., & Eric, A. (2009). *Everyman and mankind.* Bloomsbury Publishing.
- Said, E. (1979). *Orientalism.* Vintage.
- Strype, J. (2017). *Annals of the reformation.* Forgotten Books.
- Wasson, J. M. (1997). The English church as theatrical space. *A New History of Early English Drama.* Columbia University Press.
- Young Jr, T. C. (1988). *The early history of the Medes and the Persians and the Achaemenid empire to the death of Cambyses.* Cambridge University Press.

کلشه‌سازی و سیاست‌های بازنمایی شرق: بررسی انتقادی نمایشنامه

کمبوجیه (۱۵۶۹) اثر توماس پرستن

و صوفی (۱۶۴۱) اثر جان دنهام

توحید آوریده^۱، مسعود فرهمندفر^{*۲}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی

۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی دانشگاه علامه طباطبائی

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۸

دریافت: ۱۴۰۲/۹/۲۰

چکیده:

هدف نوشتار حاضر بررسی انتقادی دو نمایشنامه کمبوجیه (۱۵۶۹) اثر توماس پرستن و صوفی (۱۶۴۱) اثر جان دنهام بر مبنای آرای ادوارد سعید است. با بررسی این دو اثر، که تا به امروز در کشور ما به آن‌ها پرداخته نشده و به نوعی ناشناخته‌اند، می‌توان گفت‌مان غالب سیاسی و فرهنگی انگلستان را در دوران رنسانس تحلیل کرد، دورانی که سرآغاز سیاست‌های توسعه‌طلبانه این کشور به شمار می‌آید. پرستن و دنهام نیز مانند اکثر نویسندگان زمان خود، با کلشه‌سازی از شرق و مردم آن به دیگری‌سازی روی آوردند، زیرا دانش‌شان از شرق عینی و بی‌واسطه نبود و صرفاً بازتولید تصویرسازی‌های کلشه‌ای متن‌های پیشین (به‌ویژه سفرنامه‌ها) بوده است؛ آنان با معرفی نادرست شرق به عموم مردم، آگاهانه یا ناآگاهانه با گفت‌مان سیاسی و فرهنگی برتری‌جویانه کشور خود همراه شدند. این نوع دیگری‌سازی‌ها

در فرهنگ و ادبیات ذهن مردم را برای توسعه‌طلبی و استعمارگری آماده می‌ساخت. با بهره‌گیری از خوانش کتربوانی (چندنوایی) که ادوارد سعید معرفی کرده است می‌توانیم به رابطه آثار ادبی با دینامیسم قدرت پی ببریم.

واژگان کلیدی: شرق‌شناسی، بازنمایی، کلیشه‌سازی، خوانش کتربوانی (چندنوایی)، ادوارد سعید، توماس پرستن، جان دنهام.

مقدمه

وقتی صحبت از تئاتر انگلیس دوران رنسانس به میان می‌آید معمولاً بازه زمانی بین سال ۱۵۵۸ تا ممنوعیت اجرای تئاتر از سوی مجلس در سال ۱۶۴۲ مد نظر است. تا قرن شانزدهم، بیشتر نمایشنامه‌ها مذهبی بودند، و اعتقاد بر این بود که بسیاری از نمایش‌ها پس از نهضت اصلاح دین^۱ ممنوع خواهند شد. با وجود این، تحقیقات نشان می‌دهد تئاتر مذهبی در کلیساها در بسیاری از مناطق تا قرن هفدهم ادامه داشت. (واسون، ۱۹۹۷: ۳۷-۲۶) در قرن دهم میلادی، کشیش‌ها با استفاده از ابتدایی‌ترین نوع بازنمایی می‌خواستند اصول ساده مسیحیت را برای تماشاگران معرفی کنند. این منشأ نمایش‌های انجیلی^۲ و اخلاقی^۳ بود. اولین اجراهای نمایشی با آیین‌های کلیسا به وجود آمد و در کلیسا اجرا شد. روحانیون نمایشنامه‌ها را نوشتند و ارائه کردند. سپس، نمایش‌ها توسط افراد عادی از کلیسا به حیاط کلیسا و سپس به خیابان‌ها راه یافت. اجراهای نمایشی محبوبیت یافتند و در بیرون روی سکوها یا متحرک نمایش داده شدند.

۱. نهضت اصلاح دین جنبشی تاریخی و مذهبی بوپ که به رهبری مارتین لوتر در قرن ۱۶ میلادی موجب تحولات عمده در نظام کلیسای کاتولیک شد.

۲. نمایش انجیلی یا نمایش کرامات (به انگلیسی: Mystery play یا Miracle play) نوعی نمایش بود که معمولاً بر موضوعات مذهبی یا کتاب مقدس تمرکز دارد و وقایع عهد عتیق و جدید را به تصویر می‌کشد.

۳. نمایش اخلاقی نمایشی است که آموزه‌های اخلاقی یا تمثیلی به تماشاگر منتقل می‌کند.

جنبش بزرگ اروپایی معروف به رنسانس با ورود به انگلستان بزرگ‌ترین و ماندگارترین فرم خود را در نمایشنامه یافت. بارزترین نمونه‌های این نمایشنامه‌ها در دوران سلطنت ملکه الیزابت اول نوشته شدند. این دوره را گاه دوران طلایی نمایش در انگلیس می‌نامند. حتی مدت‌ها قبل از ساخته شدن اولین سالن تئاتر در دهه ۱۵۷۰، انگلستان فرهنگ تئاتری پر رونقی داشت؛ تعداد تئاترها در دوران قبل از شکسپیر (در مقایسه با دوران بعد از شکسپیر) بیشتر بوده است، و مطمئناً تعداد بیشتری از مردم در این تولیدات نمایشی شرکت داشتند. (بروستر و راسموسن، ۲۰۰۹: ۵)

تئاتر انگلیس در عصر رنسانس یا تئاتر دوران الیزابت (۱۶۴۲-۱۵۵۸) انبوهی از نویسندگان درخشان را به دنیا معرفی کرد که به دستاوردهای باشکوهی دست یافتند. تماشای نمایش‌ها کم هزینه و حیاط خانه‌های بازی مملوء از کارآموزان بود. جالب اینکه همان نمایشی که بعد از ظهر برای شهروندان اجرا می‌شد، معمولاً شب‌ها در دربار دوباره اجرا می‌شد. تئاتر، در قیاس با دیگر فرم‌های هنری، بیشتر به دغدغه‌های اجتماعی می‌پرداخت. نمایشنامه‌های آن زمان نقش پررنگی در زندگی شهروندان داشتند: «صرف اینکه با نمایش عمومی یک نمایشنامه می‌شد عموم مردم را به حرکت واداشت قدرت آن را نشان می‌داد.» (غنی، ۲۰۰۸: ۷۳) با این حال، با افزایش اقبال عمومی نسبت به تئاترهای خصوصی، نمایش‌ها هر چه بیشتر با علایق و ایده‌آل‌های مخاطبان طبقه بالای جامعه همسو شدند. در سال‌های آخر سلطنت چارلز اول، تعداد کمی نمایشنامه جدید برای عامه مردم خلق شد.

توماس پرستن در سال ۱۵۳۷ در سیمپسون، باکینگهامشر،^۱ دیده به جهان گشود. او تحصیلات خود را در آنجا و همچنین در کالج ایتون^۲ و کینگز کمبریج^۳ دریافت کرد، جایی

---

1. Simpson, Buckinghamshire
2. Eton College
3. King's College, Cambridge

که در ۱۶ آگوست ۱۵۵۳ به‌عنوان پژوهشگر و در ۱۸ سپتامبر ۱۵۵۶ به‌عنوان عضو شورای مدیران دانشکده برگزیده شد. هنگامی که ملکه الیزابت در سال ۱۵۶۴ از کمبریج بازدید کرد، «چنان تحت تأثیر اجرای توماس پرستن قرار گرفت که طبق گزارش‌ها به او حقوق بازنشستگی سالانه اعطا کرد.» (آرچر و همکاران، ۲۰۰۷: ۹۲) علاوه بر این، او قبل از رفتن ملکه یک سخنرانی لاتین برای ملکه ایراد کرد. ملکه از این سخنرانی بسیار لذت برد و به پرستن حقوق افتخاری سالیانه اعطا کرد. (استرایپ، ۲۰۱۷: ۱۰۷) او بعدها در سال ۱۵۶۹ نمایشنامهٔ کمبوجیه را به صحنه برد که دومین پادشاه هخامنشی کمبوجیه دوم را به تصویر می‌کشد. وی در ادامهٔ مسیر زندگی خود موفقیت‌های دیگری کسب کرد که از جمله آن‌ها می‌توان به استادی دانشگاه ترینیتی^۱ در سال ۱۵۸۴ اشاره کرد.

سر جان دنهام (۱۶۱۴-۱۶۶۹) شاعر انگلیسی-ایرلندی و عضو دربار بود. او در مسافرخانهٔ لینکلن لندن^۲ و در ترینیتی آکسفورد تحصیل کرد. او دانش آموز فقیری بود و «اگرچه جوانی با قدرت تخیل بالا بود، به شدت به قمار علاقه داشت.» (گیلفیلان، ۱۸۵۷: ۲۰۳) شعر او به‌نام تپهٔ کوپر (۱۶۴۲) یکی از اولین نمونه‌های شعر توصیفی انگلیسی به‌شمار می‌رود. با این حال، اولین اثر منتشر شدهٔ دنهام نمایشنامه‌ی صوفی (۱۶۴۱) بود. این اثر به زندگی شاه عباس صفوی می‌پردازد.

روش تحقیق

ادوارد ودیع سعید (۱۹۳۵-۲۰۰۳) در دو کتاب شرق‌شناسی (۱۹۷۸) و فرهنگ و امپریالیسم (۱۹۹۳)، با بررسی کلیشه‌سازی و بازنمایی شرق در آثار ادبی غرب و دینامسیم قدرت، روشی نوین را برای تحلیل آثار ارائه می‌دهد. به گفتهٔ سعید، شرق‌شناسی «سبکی از تفکر است که بر

1. Trinity College, Cambridge
2. Lincoln's Inn

اساس تمایز هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی میان شرق و غرب صورت می‌گیرد.» (سعید، ۱۹۷۹: ۳) برای به‌کاربردن این نظریه ابتدا باید زمینه تاریخی و فرهنگی اثر را درک کرد؛ و سعید استدلال می‌کند که شرق‌شناسی غربی، به‌ویژه و آشکارا در سده نوزدهم و ابتدای سده بیستم، تحت تأثیر استعمار و امپریالیسم بود. (سعید، ۱۹۷۹: ۴) در مرحله بعد، بازنمایی‌های درون کار را باید بررسی کرد، یعنی چگونگی تصویرسازی از شرق با توجه به کلیشه‌سازی‌ها، اگزوتیسم و ذاتی‌انگاری. سعید بر تمایل غرب به تلقی شرق در مقام پست و عجیب و غریب، عدم توازن قدرت و ادعای برتری غرب تأکید می‌کند. (سعید، ۱۹۷۹: ۶) علاوه بر این‌ها، دینامیسم قدرت را باید در اثر مشخص و معرفی کرد. این شامل شناسایی جایگاه‌های قدرت، صداهای غالب و به حاشیه رانده شدن یا خاموش شدن صداهای شرقی است. ضروری است که مفروضات و غرض‌ورزی‌های اساسی موجود در اثر را به چالش بکشیم، و به دنبال جلوه‌های مقاومت، گفتگو و چندگانگی باشیم تا بتوانیم روایت‌های غالب را به چالش بکشیم. (سعید، ۱۹۷۹: ۳۲۳) در نهایت، با توجه به تعدد صداهای و دیدگاه‌ها، باید از خوانش کنتراپوانی یا چندنواپی در حکم راهبرد خوانش بهره بگیریم.

این فرایند شامل شناخت پیچیدگی‌ها و پیوندهای متقابل بین فرهنگ‌ها و تاریخ‌های مختلف و پشت سر گذاشتن تقابل‌های دوتایی است. خوانندگان به جای پذیرش یک بازنمایی خاص و یکپارچه از شرق، باید به دنبال روایت‌های جایگزین، صداهای به حاشیه رانده شده و جلوه‌های مقاومت در اثر باشند. این شیوه خوانش ضمن به رسمیت شناختن تنوع تجربیات و به چالش کشیدن گرایش‌های همگن‌سازانه شرق‌شناسی، امکان درک دقیق‌تر پیچیدگی‌های فرهنگی را فراهم می‌سازد. سعید از درک فراگیر و متنوع بازنمایی‌های فرهنگی دفاع می‌کند (سعید، ۱۹۷۹: ۲۰۹)، زیرا بدون در نظر گرفتن شرق‌شناسی به‌منزله یک گفتمان، نمی‌توان رشته بسیار نظام‌مندی را که فرهنگ اروپایی به‌وسیله آن توانست شرق را از لحاظ سیاسی،

جامعه‌شناختی، نظامی، ایدئولوژیک، علمی و تخیلی برسازد، درک کرد. سعید، به‌جای مقصر دانستن نویسندگان منفرد برای بازنمایی‌های نادرست، بر درک شرق‌شناسی در حکم پدیده‌ای جمعی و نهادی که گفتمان شرق را شکل می‌دهد، تأکید دارد. (سعید، ۱۹۷۹: ۴۲) توجه به این نکته حائز اهمیت است؛ زیرا با به‌کارگیری اندیشه‌های ادوارد سعید دربارهٔ رژیم بازنمایی، می‌توانیم به تحلیل انتقادی آثار ادبی غربی و گفتمان‌های شرق‌شناسانه بپردازیم.

البته در کاربست این نوع خوانش انتقادی بر پیکرهٔ متن‌های گزینش‌شده ممکن است به سمت تصویرشناسی نیز گام برداریم زیرا «هدف تصویرشناسی بررسی تصویر فرهنگ خودی در ادبیات دیگری یا فرهنگ دیگری در ادبیات خودی است» (نظری منظم و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۶)، ولی از آنجا که پژوهش حاضر کاربست آرای سعید را (به‌ویژه مفهوم خوانش چندنوایی) در دستور کار قرار داده است، می‌کوشد از این مسیر فاصله نگیرد.

پیشینهٔ تحقیق

با اینکه کمبوجیه اثر توماس پرستن در میان دیگر آثار دراماتیک دوران الیزابت چندان شناخته شده نیست، نمایشنامه‌ای است که تحلیل‌های علمی را به خود جلب کرده است. دان کامرون آلن^۱ در مقاله خود با عنوان «یادداشت‌های زبان مدرن» معتقد است پرستن مطالب خود را از گزارش کاریون^۲ از کمبوجیه به دست آورده است. او با ارائه مثال‌هایی از هر دو متن این ادعا را تأیید می‌کند. (آلن، ۱۹۳۴: ۳۸-۳۸۶) دربارهٔ چگونگی تألیف کمبوجیه، منتقدان دیگری مانند ویلارد فارنهام^۳ و آرمسترانگ^۴ معتقدند که باغ حکمت ریچارد تاورنر^۵ منبعی بود که پرستن

-
1. Don Cameron Allen
  2. Carion
  3. Willard Farnham
  4. W.A. Armstrong
  5. Richard Taverner

مطالب خود را از آن استخراج کرد. (داست و ولف، ۱۹۷۸: ۱۱۷) زمانی باور بر این بود که منبع نمایشنامه تاریخ هرودوت است، اما همانطور که مطالعات جدیدتر نشان می‌دهد، «کمبوجیه مستقیماً از باغ حکمت تاورنر گرفته شده است.» (آرمسترانگ، ۲۰۰۸: ۱۳۵-۱۳۱) در مقاله دیگری که بعداً منتشر شد، آرمسترانگ انتخاب «حاکم ظالمی از شرق» را از سوی پرستن به جهت‌گیری آن دوران در اتخاذ آموزه‌های کلیسای انگلیس نسبت می‌دهد که این انتخاب صبغه‌ای اخلاقی و سیاسی به نمایشنامه او می‌بخشد. (آرمسترانگ، ۲۰۰۸: ۲۹۹) آثاری که یک حاکم ستمگر را به‌عنوان موضوع اصلی خود به تصویر می‌کشند در این دوره فراوان بوده‌اند، زیرا ابزاری غیرمستقیم برای ترغیب پادشاه حاکم جهت انجام وظایفش به شکل ایده‌آل به حساب می‌آمدند. (آرمسترانگ، ۱۹۴۶: ۱۶۱) آرمسترانگ با تمرکز بر جنبه‌های اخلاقی نمایشنامه اظهار می‌دارد که کمبوجیه حاکمی ظالم است، و اگر چه ستم او ممکن است خشن باشد، تماشاگران ریزین دوران الیزابت معتقد بودند که باید تحمل شود، به این امید که خدا به‌زودی به آن پایان دهد. (آرمسترانگ، ۱۹۴۶: ۱۶۵) «از نظر این موعظه‌گران، مجازات عادلانه امری تصادفی نبود، بلکه نتیجه اجتناب‌ناپذیر و مستمر اراده خدا بر موجودات زمینی بود.» (آرمسترانگ، ۱۹۴۶: ۱۷۶)

یوجین د. هیل^۱ بر پذیرش کمبوجیه به‌منزله اثری بینابینی یا ترکیبی در سنت تئاتر دوران الیزابت تأکید می‌کند. (هیل، ۱۹۹۲: ۴۰۵) طبق باور هیل، تصویر کمبوجیه ستمگر با الگوی قهرمان تراژیک سنکایی^۲ مطابقت دارد و زبان نمایشنامه شباهت‌هایی با آثار سنکا و استفاده او از صناعات ادبی دارد. (هیل، ۱۹۹۲: ۴۱۳) نمایش‌نامه‌نویس تصویری از کمبوجیه ظالم ارائه می‌کند و شباهت‌هایی بین شخصیت او و شخصیت‌های سیاسی آن دوره ترسیم می‌کند. (هیل، ۱۹۹۲: ۴۳۰-۴۲۷) هیل نتیجه می‌گیرد که «هدف نمایشنامه گرامی داشت پایان دوره کابوس‌وار

---

1. Eugene D. Hill

2. Senecan

و طولانی‌اوایل تودور^۱ است.» (هیل، ۱۹۹۲: ۴۳۱)

بهاتی و همکاران ادعا می‌کنند که پرستن با استفاده از گفتمان ادبی کمبوجیه در حکم ابزاری ایدئولوژیک برای گسترش و ترویج فرهنگ و ایده امپریالیسم انگلیسی، به شکل‌گیری هویت مخاطبانش کمک کرد. (بهاتی و همکاران، ۲۰۱۹: ۸۵) نتیجه‌گیری آنها در این پژوهش عبارت است از به رسمیت شناختن کمبوجیه به‌عنوان مظهر ایدئولوژی زمانه خود، و تأکید بر این مسئله که چون در آن روزگار هویت فردی و ملی در نسبت با دیگری تعریف می‌شد، پرستن «عمداً» با نمایش روایت کمبوجیه سعی داشته با ارائه تصویری از انگلستان قدرتمند و استعمارگر، به ایجاد هویت مخاطبان خود در آن زمان کمک کند. (بهاتی و همکاران، ۲۰۱۹: ۹۱) همانطور که می‌بینیم، تحلیل جامع‌تر کمبوجیه نیازمند رویکردی چند بعدی است که دیدگاه‌های نظری جایگزین و پیچیدگی‌های بازنمایی‌های فرهنگی را در نظر می‌گیرد.

صوفی اثر جان دنهام موضوع مورد توجه و تحلیل آکادمیک بوده است. برای نمونه، امین مؤمنی در مقاله‌اش استدلال می‌کند که دنهام جهت انتقاد، هشدار و حفظ سلطنت انگلیس و در واقع، برای تأثیرگذاری بر سیاست داخلی انگلستان از قیاس‌های ایرانی بهره می‌برد. (مومنی، ۲۰۱۶: ۷۶) او مدعی است که با توجه به اینکه انگلیسی‌ها و ایرانی‌ها دشمن امپراتوری عثمانی بودند، دنهام توانست انگلستان و ایران را دارای ویژگی‌های مشترک به تصویر بکشد. (مومنی، ۲۰۱۶: ۷۸) این مقاله تحلیل ارزشمندی از زمینه تاریخی و سیاسی صوفی ارائه می‌کند و نشان می‌دهد که نمایشنامه نگرش‌های معاصر را نسبت به ایران و قدرت سیاسی منعکس می‌کند.

مقاله «دیدگاه نوتاریخ‌گرایانه از صوفی اثر جان دنهام و میرزا اثر رابرت بارون»، نمایشنامه‌ها را به سبب وجود شباهت‌هایشان در مضامین، پیرنگ‌ها و منابع با هم بررسی می‌کند. (بهاتی و همکاران، ۲۰۱۹: ۳۹) نویسندگان این مقاله اظهار دارند که دنهام و بارون هر دو با تکیه بر

1. Tudor

کلیشه‌های فرهنگی، تصویر نادرستی از شخصیت‌های شرقی در نمایشنامه‌های خود ارائه کرده‌اند. (بهاتی و همکاران، ۲۰۱۹: ۳۹) این پژوهش کمک ارزشمندی به درک مفاهیم تاریخی و سیاسی-اجتماعی از نمایشنامه‌های صوفی و میرزا کرده است. با این حال، مقاله می‌تواند از تجزیه و تحلیل دقیق‌تری بهره‌مند شود.

بهاتی و همکاران در مقاله «خوانش شرق‌شناسانه صوفی اثر جان دنهام» به بررسی مضامین شرق‌شناسانه در نمایشنامه جان دنهام می‌پردازد. (بهاتی و همکاران، ۲۰۱۹: ۸۷) همچنان با تأکید بر نیت مؤلف، بهاتی و همکاران استدلال می‌کنند که دنهام نگاهی شرق‌شناسانه دارد که کلیشه‌های منفی در مورد اسلام، ایران و ایران صفوی را تقویت کرده و ایده‌های غربی درباره شرق را تداوم می‌بخشد. (بهاتی و همکاران، ۲۰۱۹: ۸۷) این پژوهش به‌عنوان نقطه شروعی برای یک تحقیق انتقادی عملی‌تر در مورد عناصر شرق‌شناسی در صوفی است. با وجود این، تحلیل مقاله از نمایشنامه بیش از حد تقلیل‌آمیز و ساده‌انگارانه به نظر می‌رسد و به‌شدت بر کلی‌گویی‌ها و گزاره‌های گسترده درباره روایت‌ها و کلیشه‌های شرق‌شناسی تکیه می‌کند. با این حال، رویکردی متعادل‌تر، با در نظر گرفتن پیچیدگی‌های نمایشنامه و پرهیز از ساده‌سازی بیش از حد، درک جامع‌تری از متن ارائه می‌دهد.

این دو نمایشنامه در ایران تقریباً ناشناخته‌اند و موضوع پژوهش نبوده‌اند، ولی درباره مفهوم شرق‌شناسی و سازوکار کلیشه‌سازی و نیز درباره تصویرشناسی پژوهش‌های بسیار سودمندی به زبان فارسی موجود است که از جمله آن‌ها می‌توان به مقاله‌های «تصویرشناسی در ادبیات تطبیقی: شناخت خود از نگاه دیگری»، تألیف حمیده لطفی‌نیا و «تصویر ایران در رمان سمرقند اثر امین معلوف، پژوهشی در ادبیات تطبیقی»، به‌قلم هادی نظری منظم و همکاران اشاره کرد.

بحث

توماس پرستن نمایشنامه کمبوجیه را در سال ۱۵۶۱ در زمان سلطنت ملکه الیزابت خلق کرد.

این اثر دومین پادشاه هخامنشی ایران یعنی کمبوجیه دوم را شخصی ظالم و مستبد به تصویر می‌کشد. در این نمایشنامه، کمبوجیه مرتکب جنایات بسیاری می‌شود. او هیچ حس همدردی با کودکان، زنان و حتی برادر خود ندارد. همانطور که از تیراندازی به فرزند پرکاسپ و صدور دستور برای کشتن ملکه نشان داده شده است. او به نصیحت‌های صمیمانه و انتقاد دوستانه پرکاسپ و ملکه گوش نمی‌دهد. او بی‌رحمانه رفتار می‌کند و صداها را مخالف را برای همیشه خاموش می‌کند. او از روی حسودی دستور قتل برادرش بردیا را صادر می‌کند. تصویر عمومی او نیز خوب نیست. جنایات کمبوجیه در نمایشنامه در وهله نخست این سوال را در ذهن ایجاد می‌کند که نمایشنامه پرستن تا چه حد به شخصیت تاریخی کمبوجیه نزدیک است.

غرب با استفاده از «نگرش متنی» مشرق‌زمین را برساخت تا بر شرق تسلط پیدا کند. (سعید، ۱۹۷۹: ۹۳) وقتی منابع غربیِ توماس پرستن را بررسی می‌کنیم متوجه می‌شویم که همه‌شان از یک آبخور کلاسیک دارند. با وجود برخی انحرافات جزئی از سوی نویسندگان مختلف، همه این آثار تاریخی (یا بهتر است بگوییم «شبه‌تاریخی») شباهت‌هایی با هم دارند. نویسندگان این آثار، بدون بررسی صحت اطلاعات آثار پیشینان خود، راه آن‌ها را ادامه دادند. نکته مشترک بین بازنمایی‌های تولید شده از کمبوجیه (که با تصویر هرودوت از کمبوجیه مطابقت دارد) تصویر پادشاهی مستبد، تک‌بعدی و ظالم بود. هرودوت کمبوجیه را دیوانه قلمداد می‌کند و جنایات کمبوجیه‌اش را به جنون‌اش نسبت می‌دهد. توماس پرستن با کمی تغییر، جنایات کمبوجیه را به دائم‌الخمری و شهوت‌رانی‌اش نسبت می‌دهد.

آ. ت. اولمستد،^۱ پس از بررسی روایت‌های باستانی کمبوجیه، استدلال می‌کند که «داستان‌هایی که درباره اعمال جنون‌آمیز کمبوجیه در مصر بر ساخته شده باید نادیده گرفته

---

1. A. T. Olmstead

شوند.» (اولمستد، ۱۹۵۹: ۸۹) افزون بر این، وی تهمت‌های تکراری هرودوت را علیه کمبوجیه (مبنی بر کشتن گاو مقدس آسپیس^۱ در مصر) بی‌اساس می‌داند. (اولمستد، ۱۹۵۹: ۸۹). او همچنین استدلال می‌کند که گزارش‌ها مبنی بر کشته شدن بردیا به دستور کمبوجیه نیز نادرست است. (اولمستد، ۱۹۵۹: ۹۲). فردی که هشت سال مسالمت‌آمیز حکومت و با برنامه‌های استراتژیک و خردمندانه مصر را فتح کرد و امپراتوری هخامنشی را گسترش داد، به نظر نمی‌رسد مانند ادعای هرودوت دیوانه باشد. هرودوت کمبوجیه را دیوانه می‌پندارد چون غرب یونانیان و رومی‌ها را اجداد خود می‌داند و حس نیاز به برتری را از گفتمان جامع غرب به ارث برده است. بنابراین، پرستن نیز مانند برخی دیگر از نویسندگان معاصر غربی که به ویژه درباره کمبوجیه نوشته‌اند، تصویری ساختگی ارائه داده است.

به نظر می‌رسد در ارائه تصویر نادرست از کمبوجیه پافشاری وجود دارد، زیرا این نویسندگان از مطالب مربوط به کمبوجیه همانطور که می‌خواستند استفاده کرده‌اند. به همین خاطر است که کمبوجیه پرستن «برای پایان دادن به نژادش با سرافکنندگی، بیش از دو سال سلطنت نکرد.» (پرستن، ۱۵۶۹: ۵) این درحالی است که از نظر تاریخی، کمبوجیه تقریباً هشت سال حکومت کرد. اگرچه می‌توان ادعا کرد که پرستن مغرضانه کمبوجیه را غلط معرفی کرده است، اما باید این نکته مهم را در نظر گرفت که متون بافت تاریخی دارند و عوامل بینامتنی مانند فشارهای وارده از جانب اجتماع و نویسندگان پیشین جهت پیروی از اصول و قواعد خاص، عملاً می‌توانند روی هنرمند و اثر وی تأثیر بگذارند. استفاده پرستن از منابع کلاسیکی مانند تاریخ هرودوت نشان‌دهنده این است که آن منابع تثبیت شده و از اعتبار بالایی برخوردار بودند. پرستن در خلق کمبوجیه از همان لحنی پیروی کرد که توسط نویسندگان کلاسیک مشخص شده بود.

---

1. Aspis

این همان مطلبی است که سعید در شرق‌شناسی بر آن تأکید می‌کند: این غرب است که شرق را تعریف می‌کند و این امر را امتیاز ویژه خود می‌شمارد. (سعید، ۱۹۷۹: ۵۷) شرق‌شناسان پیشین در این زمینه پیشتاز بودند و شرق‌شناسان بعدی با تکیه بر آثار آنان پیش رفتند. افراد، مکان‌ها و تجربیات را همیشه می‌توان با یک کتاب توصیف کرد، به طوری که حتی اعتبار بیشتری از واقعیت موضوع پیدا می‌کند. (سعید، ۱۹۷۹: ۹۳) سعید این پدیده را «نگرش متنی» می‌نامد. (سعید، ۱۹۷۹: ۹۲) غرب از طریق همین نگرش متنی (که شامل توشتن متن‌هایی است که به متون دیگر اشاره دارد) واقعیت مشرق‌زمین را بر ساخت. سعید به درستی اذعان می‌دارد که «شرق‌شناسی سیستمی برای استناد به آثار و نویسندگان است.» (سعید، ۱۹۷۹: ۲۳)

هنگامی که پرکشاسپ برای بار دیگر به کمبوجیه توصیه می‌کند که نوشیدن الکل را ترک کند، کمبوجیه خشمگین شده و برای انتقام، با تیر به قلب کوچک‌ترین پسر پرکشاسپ شلیک می‌کند. پس از این جنایت فجیع، او دستور مرگ برادرش بردیا و ملکه را صادر می‌کند. بردیا قبل از مرگش یادآور می‌شود «که به خاطر داشته باشید که پادشاه ظالم است و همه اعمال او مذموم و شرم‌آور.» (پرستن، ۱۵۶۹: ۷۲۴) قبل از مرگ کمبوجیه، آمبیدکستر یک بار دیگر پادشاهی کمبوجیه را در این جمله خلاصه می‌کند: «چه پادشاهی بود که چنین ظلم و ستم کرد! او شبیه اسقف بونرا^۱ بود. من واقعاً این چنین فکر می‌کنم! زیرا لذت هر دوی آنها ریختن خون بود، اما هرگز قصد انجام هیچ کار خیری نداشتند.» (پرستن، ۱۵۶۹: ۴۳) در پایان نمایشنامه، خود کمبوجیه نیز متقاعد شده است که مرگ او علت طبیعی جنایاتش است؛ از این رو، می‌گوید تنها پادشاه عادلانه برای اعمال من، مرگ است. (پرستن، ۱۵۶۹: ۴۴) همه این نقل‌قول‌ها بیان‌گر تباهی، غیرعقلانی و ظالم بودن کمبوجیه است.

ادوارد سعید استدلال می‌کند که ساخت هویت مستلزم ایجاد تضادها، تقابلهای و

---

1. Bishop Bonner

دیگری‌سازی‌هاست که فعلیت آن‌ها همیشه منوط به تفسیر و بازتفسیر تفاوت آن‌ها با ماست. (سعید، ۱۹۷۹: ۳۳۲) به عبارت دیگر، گفتمان امپریالیستی (به جای تلاش جهت درک پیچیدگی‌های فرهنگ‌های مختلف) برای شناخت هویت خود نیازمند این است که هر چیز غیر خودی را به کلیشه تقلیل دهد. کلیشه‌سازی مستلزم تعیین چارچوب برای دیگری است. (پیکرینگ، ۲۰۰۱: ۱۵۷)

نمایشنامه صوفی دیدگاه‌های اروپامحور دنهام و مهم‌تر از آن نگرش دوران رنسانس نسبت به شرق را بازتاب می‌دهد. صوفی به داستان شاه عباس صفوی و خاندان سلطنتی می‌پردازد. شاه عباس از سال ۱۵۸۸ تا ۱۶۲۹ بر ایران سلطنت کرد و به دلیل خدماتی که به ایران کرد به او لقب «کبیر» دادند. با این حال، در اینجا تصویری کلیشه‌ای و فروکاسته از او ترسیم شده که نمودار تصاویر قالبی منفی از شخصیت‌های اسلامی است. نویسنده در اینجا بُعد عاطفی و غیرمنطقی شاه عباس را برجسته می‌کند و تا جایی پیش می‌رود که وی را پادشاه مسلمان خرافاتی، شکاک، بی‌رحم، شهوت‌ران، عاری از اعتماد به نفس و تهور به تصویر می‌کشد، کسی که برای حفظ تخت پادشاهی دست به هر کاری می‌زند. او مرتکب جنایات فجیعی مانند فرزندکشی می‌شود. یکی از شخصیت‌های نمایش که نجیب‌زاده‌ای پارسی است و دوست شاهزاده میرزا، درباره شاه عباس چنین می‌گوید: «چشمش به شهوت و خوشی‌ها مانند صبح باز است، اما بی‌حالی قدرت او را نسبت به امور عمومی و خطرات گرفته است. چنان می‌خواهد که گویی مرده است.» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۳۵) میرزا قبل از خروج از دربار، دربار شاه عباس را این‌گونه توصیف می‌کند: «خداحافظ دربار، جایی که فساد نه تنها مکان، بلکه ثواب و حتی فضیلت را غصب کرده است.» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۴۸) وقتی شاه پسرش را زندانی و نابینا کرد، میرزا او را «ظالم پیر» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۸۱)، و همسر میرزا را «ظالمی بی‌رحم»، «وحشی» و «رذل» نامید. (دنهام، ۱۶۴۱: ۳۰۰).

اینکه شاه عباس در دوران سلطنت مرتکب خطا و جنایت شده باشد دور از تصور نیست ولی احتمالاً ویژگی‌های خوبی هم در خود داشته ولی دنهام در اثر خود نکات مثبت را از قلم انداخته است. شخصیت وی بیشتر مانند یک کاریکاتور تک‌بعدی مملوء از صفات منفی است و از دستاوردها و فتوحات وی حرفی به میان نیامده است. بازنمایی‌های دنهام از شاه عباس حاکی از نگرش مغرضانه و بی‌اساس غالب در دوران رنسانس نسبت به شرق و شخصیت‌های شرقی است. بنابراین، دیدگاه‌های اروپامحور نمایشنامه نویس تأثیر گفتمان ایدئولوژیک آن دوره را منعکس می‌کند.

این دیدگاه اروپامحور خصوصاً در قالب شخصیت‌های اسلامی نمایش‌نامه به‌ویژه حلی و خلیفه نمود پیدا می‌کند. حیل‌گری و شرارت ویژگی‌های بارز این دو شخصیت است. نام حلی اشاره‌ ضمنی به مفاهیم دینی دارد (مومنی، ۲۰۱۶: ۷۸) زیرا تحریف‌شده نام علی، خلیفه مسلمانان است که پس از رحلت حضرت محمد (ص) خلافت کرد. (مومنی، ۲۰۱۶: ۸۱) انتخاب نام خلیفه نمونه دیگری از این اشارات ضمنی است. خلیفه در اسلام به معنای پیشوای دینی و امامی است که فتوا می‌دهد. (مومنی، ۲۰۱۶: ۸۱) همه مسلمانان او و سخنانش را گرامی می‌دارند و از او پیروی می‌کنند. از این رو، دنهام با انتخاب نام مقدس خلیفه برای شخصیتی منفی که به‌عنوان حجت خدا برای زندانی و نایبنا کردن میرزا فتوای الهی صادر می‌کند، رهبران مذهبی مسلمان را به نادرستی به تصویر کشیده است.

یک نمونه دیگر از دشمن‌انگاری و دیگری‌سازی شرق را می‌توان در استفاده از نام ماحومت به‌جای واژه صحیح محمد مشاهده کرد. شباهت‌های واضحی بین نام «Mahomet» و کلمه «Baphomet» وجود دارد. کلمه «Baphomet» مترادف خود شیطان است، اما شباهت‌ها صرفاً دیداری یا شنیداری نیستند، بلکه استفاده از این اصطلاح ریشه تاریخی دارد. در کتاب

تاریخ جنگ‌های صلیبی نوشته ژوزف فرانسوا میشو،^۱ آمده است که خنیاگران و آوازخوانان قرون وسطی اصطلاح «Bafomet» را به جای محمد و Bafumaria را برای اشاره به مسجد به کار می‌بردند. (میشو، ۱۸۵۳: ۴۹۷) علاوه بر این، در فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد آمده است که ریشه نام بافومت (که به جای شیطان یا به عنوان جنبه‌ای از آن شناخته می‌شود) نسخه فرانسوی قدیمی واژه «ماحومت» یا همان محمد است.

حلی با حيله‌گری حسادت شاه را برمی‌انگیزد و خلیفه از طریق اختیار الهی به اعمال پادشاه مشروعیت و اعتبار می‌بخشد. پس از اینکه شاه عباس، میرزا را به زندان می‌اندازد، می‌کوشد راهی برای توجیه عمل خود نزد درباریان و رعایا که دوست‌دار میرزا هستند بیابد. از این رو، از خلیفه یاری می‌طلبد. در ابتدا، خلیفه به عباس می‌گوید که ترس‌های او بی‌اساس است، اما وقتی شاه عباس وظیفه خلیفه را به او یادآوری می‌کند به او هشدار می‌دهد که برای پیشبرد اهداف خود به او نیاز دارد و «حتی در همه ادیان، علمای دینی وظیفه‌ای جز خدمت به اربابان‌شان ندارند.» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۵۸) بنابراین، خلیفه با نفوذ دینی خود در شخصیت شاه عباس و دیگر درباریان چنین می‌گوید: «ماحومت بزرگ که جان فرمانروای ما و امپراتوری ما برایش عزیزتر از همه است، در رؤیایی به من نصیحت کرد که به پادشاه بگویم پسرش قصد جان و تاج او را دارد.» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۵۹) علاوه بر این، شاه عباس با اطمینان رو به درباریان خود می‌گوید: «صلوات بر ماحومت بزرگ که نگهبان این ملک و این زندگی است؛ الطاف تو در بزنگاه ترس مرا یاری نموده‌اند.» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۶۱)

تکرار نام محمد یا ماحومت از یک طرف اشاره به فضای اسلامی نمایشنامه دارد و از طرف دیگر نمایان‌گر تأیید و اختیاری الهی است بر هر آنچه شاه عباس برای مجازات فرزندش میرزا انجام بدهد؛ که در غیر اینصورت خشم و نفرت عموم را نسبت به تاج و تخت بر

---

1. Joseph Francois Michaud

می‌انگیخت. اگر خباثت در ظاهر زشت پدیدار شود، مردم از آن دوری می‌جویند و از راه راست گمراه نمی‌شوند. اما اگر جامه زهد به تن کند، به راحتی می‌تواند مردم را فریب دهد و اغوا کند. این موضوع درباره خلیفه صحت دارد. خلیفه تبلیغ پارسایی نمی‌کند تا پادشاهان نیکوکار و خداترس شوند، بلکه از آنها حمایت می‌کند تا اعمال ظالمانه خود را از طریق ابزار دین مشروع و معتبر کند. حلی میرزا را زندانی می‌کند، چشم‌هایش را کور می‌کند، و با مسموم کردن وی او را به قتل می‌رساند. شاه عباس که بعداً می‌فهمد گمراه شده و میرزا در حقیقت بی‌گناه بوده است، قبل از مرگ به این موضوع اقرار می‌کند: «ولی آنکه تو را مسموم کرد اول مرا مسموم حسادت کرد، حسادتی بی‌دلیل و احمقانه.» (دنهام، ۱۶۴۱: ۲۹۹) اما دیگر خیلی دیر شده است و شاه مغموم و مجنون می‌میرد. پس از مرگ او، نوه‌اش بر تخت پادشاهی می‌نشیند. او که به‌خوبی از شرارت حلی و خلیفه آگاه است، دستور مجازات حلی و خلیفه را صادر می‌کند. همچنین در پایان نمایشنامه، پادشاه جدید خلیفه را «شیطان مقدس» خطاب می‌کند. (دنهام، ۱۶۴۱: ۳۰۸) بدین صورت، نویسنده اثر شخصیت‌های ایرانی اسلامی را با شرارت و هرج و مرج پیوند می‌دهد، شخصیت‌هایی مذبح که مرگ‌شان نظم و آرامش را به ارمغان می‌آورد.

نتیجه

فراکنی شر بر مردمان خاورمیانه یکی از جنبه‌های کاربست ایدئولوژی متعصبانه اروپا در دوران جنگ‌های صلیبی بود؛ رویارویی اروپای مسیحی با شرق اسلامی از همان ابتدا با بدگمانی و دشمنی همراه بود. اروپای پس از جنگ‌های صلیبی نیز هرگز نتوانست به‌طور کامل از خود را از این دوگانه‌سازی‌ها و نگاه تقابلی و سوگیرانه رها سازد، و از این روست که رنسانس را آغاز دوران توسعه‌طلبی غرب می‌دانند؛ میل قدیمی برای اثبات برتری خود بر شرق به عزمی جزم برای سلطه‌گری مبدل شد که بعدها ردپای آن را در امپریالیسم اروپایی در

سده‌های هجدهم، نوزدهم و نیمه نخست سده بیستم می‌بینیم. پس از بررسی این دو نمایشنامه (کمبوجیه توماس پرستن و صوفی اثر جان دنهام) می‌توان استدلال کرد که دیدگاه‌های اروپامحور نویسندگان کلاسیک یونان و روم بعدها از سوی نویسندگان قرون وسطی و رنسانس ادامه پیدا کرد. نویسندگان این دو اثر هرگز به مشرق‌زمین قدم نگذاشته بودند و دانش‌شان از شرق عینی نبود و صرفاً با واسطه خواندن سفرنامه‌ها بود، بر ساخته‌های متن‌بنیادی که گاه با انگیزه‌های استعماری همسو می‌شدند. عنصر ثابت در بسیاری از این سفرنامه‌ها به شرق نیز اگزوتیسم یا عجیب و غریب جلوه دادن مشرق‌زمین است تا از این رهگذر بتوان تقایل دوگانه غرب (خردگرا، پیشرفته، مدرن)/شرق (خردگریز، عقب‌مانده، توسعه‌نیافته) را حفظ و ترویج کرد. این دو اثر یادشده نیز بخشی از گفتمان ادبی دوران ملکه الیزابت‌اند و لاجرم متأثر از چارچوب‌های ایدئولوژیکی غالب آن دوره، که با کلیشه‌سازی و بازنمایی‌های غلط، از شرق «دیگری» ساخته‌اند. این نویسندگان، آگاهانه یا ناآگاهانه، از ادبیات و هنر بهره گرفتند تا مسیر توسعه‌طلبی امپریالیسم نوظهور انگلستان را هموار کنند.

منابع:

- لطفی‌نیا، حمیده. (۱۴۰۰). «تصویرشناسی در ادبیات تطبیقی: شناخت خود از نگاه دیگری»، مطالعات بین‌رشته‌ای ادبیات، هنر و علوم انسانی، دوره ۱، شماره ۱، صص. ۱۳۵-۱۵۵.
- نظری منظم، هادی، فرامرز میرزایی و مرضیه رحیمی آذین. (۱۳۹۵). «تصویر ایران در رمان سمرقند اثر امین معلوف، پژوهشی در ادبیات تطبیقی»، پژوهش‌های ادبیات تطبیقی، دوره ۴، شماره ۱۰، صص. ۲۵-۵۵.
- Allen, Don Cameron. (1934). "A Source for Cambises." *Modern Language Notes*.

- Archer, Jayne Elisabeth, Elizabeth E. Goldring and Sarah S. Knight. (2007). *The Progresses, Pageants, and Entertainments of Queen Elizabeth I. Oxford University Press.*
- Armstong, William A. (2008). "The authorship and political meaning of Cambises." *English Studies.*
- Armstrong, W. A. (2008). "The background and sources of Preston's Cambises." *English Studies.*
- Bhatti, Abdul Ghaffar, Lubna Yasir and Safia Asif. (2020). "An Orientalist Reading of Thomas Preston's Cambyses: A Lamentable Tragedy Mixed Full of Pleasant Mirth." *The Journal of Islamic studies.*
- Bhatti, Abdul Ghaffar and Munawar Iqbal Ahmad. (2019). "A New Historicist Perspective of John Denham's." *NUML Journal of Critical Inquiry.*
- Bhatti, Abdul Ghaffar, et al. (2019). "A New Historicist Perspective of Thomas Preston's Cambyses: A." *International Journal of English Linguistics.*
- Bryson, Bill. (2007). *Shakespeare: The World as a Stage.* Harper.
- Dust, Philip and William D. Wolf. "RECENT STUDIES IN EARLY TUDOR DRAMA: GORBODUC, RALPH ROISTER DOISTER, GAMMER GURTON'S NEEDLE, AND CAMBISES." (1978). *English Literary Renaissance.*
- Ghani, Cyrus. (2008). *Shakespeare, Persia, and the East.* Mage Publishers.
- Gilfillan, George. (1857). *The Poetical Works of Edmund Waller and Sir John Denham.* James Nichol.

- Gurr, Andrew. (2009). *The Shakespearean Stage 1574–1642*. Cambridge University Press.
- Hall, Stuart. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. SAGE Publications.
- Hill, Eugene D. (1992). "The First Elizabethan Tragedy: A Contextual Reading of "Cambises"." *Studies in Philology*.
- Michaud, Joseph Fr. (1853). *The History of the Crusades*, Vol. 3, Translated by W. Robinson. Redfield.
- Momeni, Amin. (2016). *John Denham's The Sophy and Anglo-Persian Political Parallels*. Major, Philip. Sir John Denham (1614/15-1669) Reassessed. London: Routledge.
- Olmstead, A. T. (1959). *History of the Persian Empire*. University of Chicago Press.
- Pickering, Michael. (2001). *Stereotyping: The Politics of Representation*. Red Globe Press.
- Rasmussen, Douglas Bruster and Eric. (2009). *Everyman and Mankind*. Bloomsbury Publishing.
- Said, Edward. (1979). *Orientalism*. Vintage.
- Strype, John. (2017). *Annals of the Reformation*. Forgotten Books.
- Wasson, John M. (1997). "The English Church as Theatrical Space." *A New History of Early English Drama*. Columbia University Press.
- Young Jr, T. C. (1988). *The Early History of the Medes and the Persians and the Achaemenid Empire to the Death of Cambyses*. Cambridge University Press.

